

Yleisönosasto ja Internet keskusteluareenoina

Internetin tutkailijat antavat toisinaan ymmärtää, että verkkoon perustettujen keskustelutilojen ja lehtien yleisönosastojen välillä on jotain sukulaisuutta. Vaikka yleisönosaston tapaiset "vanhojen viestinten alkeelliset vuorovaikutusmuodot" (Zittel 2000, 8) eivät vedäkään teknisesti vertoja verkolle, esimerkiksi Pfaffenberger (1994, 3) pitää Usenetia – Internetin ehkä tunnetuinta areenaa keskusteluryhmille – "yleisönosastona maapallon mitassa". Internetin ja yleisönosaston sukulaisuuteen huomiota kiinnittäneet eivät kuitenkaan ole paneutuneet vertailemaan niitä sen järjestelmällisemmin.

Ilmeisesti muodikas verkkokeskustelu on imuroinut heidän huomionsa niin tyystin, ettei siitä ole liennyt juuri ripettäkään yleisönosastoille.

MacKinnon (1995, 117-118) on poikkeus sikäli, että hän on vertaillut näitä keskusteluareenoita parilla sanalla. Hänestä ne kummatkin "luovat tunnun yhteisöstä". Yleisönosastossa tämä tuntu kuitenkin haihtuu nopeasti, koska vuoropuhelu on harvinaista – useimmiten viestit siellä ovat "joukko yhtäaikaisia yksinpuheluja". Sitä vastoin Usenetissa keskustelu on aitoa vuoropuhelua. Osallistujien vilkas vuorovaikutus luokin siellä "pysyvemmän tunnun yhteisöstä" kuin mikä on mahdollista "lehdentekijöiden parissa". Näihin nä-

Artikkelissa vertaillaan yleisönosastoa ja verkkofoorumeita keskusteluareenoina. Yhdeksi olennaiseksi eroksi niiden välillä osoittautuu se, että missä yleisönosasto on osa laajempaa julkisuutta ja missä sen puheenvuorot kohdentuvat usein osaston ulkopuoliseen keskusteluun, siinä verkkofoorumit muodostavat omia erillisiä pienoisjulkisuuksiaan, joiden piirissä keskustelijat puivat keskenään laajemmassa julkisuudessa liikkuvia teemoja ilman että heidän puheenvuoronsa kohdentuisivat foorumien ulkopuoliseen keskusteluun. Tähän eroon kytkeytyy sitten joukko muita eroja, kuten se, että yleisönosasto on dialogisesti köyhä verrattuna verkkofoorumeihin. Toisaalta dialogisuudesta huolimatta tutkitut verkkokeskustelut eivät ole mitenkään radikaalisti uudenlaisia vaan niitä muotittavat pitkälti vanhat rakenteet ja niissä kertautuvat jo monista yhteyksistä tutut asenteet ja asetelmat, vaikkakin ehkä aiempaa räväkämässä muodossa.

kökohtiin tukeutuen McLaughlin ym. (1995, 92) ovat antaneet ymmärtää, ettei yleisönosaston ja Internet-ryhmien tarkempi vertailu ole kovinkaan mielekäästä.

On kuitenkin seikkoja, jotka puoltavat tällaista vertailua. Tärkein on se monienkin odotus, että tarjoamalla mahdollisuuksia vuoropuheluun Internet "herättää kansalaislähtöisen demokratian henkiin" (Rheingold 1995, 14). Odotetaan, että se luo "uuden julkisuuspiirin, joka voi korvata tätä nykyä tavaroitumisen ja sirpaloitumisen rampauttaman vanhan julkisuuden" (Bryan ym. 1998, 8), jolloin "utooppinen visio kaupunkikokouksiin ja kansan suoraan osallistumiseen perustuvasta demokratiasta" alkaisi toteutua (Morris 1999, 27). Internetin odotetaan siis pontevoittavan kansalaisia aivan toisissa mittasuhteissa kuin mihin yleisönosastot ja muut "vanhojen viestinten alkeelliset vuorovaikutusmuodot" ovat pys-

tyneet. Mutta onko verkkokeskustelu todella ylivertaista esimerkiksi vanhanaikaiseen yleisönosastoon nähden?

Areenoiden vertailua empiiriseltä pohjalta perustelee puolestaan se, että käsitteet Internetistä kansalisdemokratian kohentajana perustuvat pikemminkin verkon teknisten ominaisuuksien antamiin lupauksiin kuin kokemuseräisiin havaintoihin sen toimivuudesta keskusteluareenana vaikkapa verrattuna yleisönosastoon. Esimerkiksi MacKinnon perusti näkemyksensä Usenetin ja yleisönosaston eroista selvästikin kanavien teknisiin eroihin. Hän ei tutkinut asiaa empiirisesti. Ja vaikka empiiristä Internet-keskustelututkimusta on tehty jo jonkin verran (ks. Hill & Hughes 1998; Davis 1999; Wilhelm 2000; kotimaassa Savolainen 1996a ja 1999), sen anti ei syystä tai toisesta ole näkynyt teksteissä, joissa verkkoon laadaan kovia odotuksia. Ehkä syynä on, etteivät tulokset näytä antavan odotuksille sanottavampaa tukea (ks. Stromer-Galley 2000, 112-117).

Mitenkään runsasta ei empiirinen Internet-keskustelututkimus kuitenkaan vielä ole. Toisaalta yleisönosastoa on tutkittu empiirisesti vieläkin vähemmän. Huolimatta siitä – tai ehkä juuri sen vuoksi – että tuo osasto on tarjonnut tavallisille kansalaisille tärkeän väylän saada sanottavansa julkisuuteen, sen arvostus on jäänyt vähäiseksi niin toimittajakunnassa kuin joukkoviestinnän tutkijoidenkin parissa (ks. Aarnivala 1990). Morrison ja Love (1996, 40) ihmettelevätkin, miksi yleisönosastot ”ovat olleet harvoin viestimiä koskevan diskurssianalyysin kohteena”, vaikka niitä löytyy julkaisusta kuin julkaisusta. Niiden merkitys tutkimukselle on jäänyt etupäässä siihen, että ne ovat tarjonneet aineistoa yleisen mielipiteen tutkijoille. Tässä on tarkoitus korjata tilannetta edes hieman.

Tutkimustehtävä ja tutkimusaineistot

Selvittelen seuraavassa yleisönosastosta ja verkkofoorumeilta koottuja aineistoja vertaillen, millaisia ne ovat keskusteluareenoina. En tarkastele niinkään sitä, mistä niillä keskustellaan, kuin sitä, miten niillä keskustellaan. Kuinka paljon niillä ylipäättään on keskustelua siinä mielessä, että esitetyt puheenvuorot ovat yhteydessä toisiinsa tai vähintäänkin pyrkivät luomaan tällaista yhteyttä? Millaisia vieruspareja puheenvuorojen välille virittyy eri areenoilla ja mitä tämä kertoo niille tyyppillisestä keskustelutavasta? Missä määrin vuorovaikutusta leimaa samanmielisyys, missä määrin eripura, ja millaisina sosiaalisina muodostumina areenoita voidaan niille tyyppillisen vuorovaikutuksen nojalla pitää? Lopuksi: onko keskustelu verkkofoorumeilla näiden ja eräiden muidenkin seikkojen pohjalta jotain todella

uutta ja erilaista vaiko pikemminkin vain vanhaa viiniä uusissa leileissä?

Näihin kysymyksiin etsin vastauksia empiiristen aineistojen avulla, jotka koottiin vuoden 2000 loppukesästä ja alkusyksystä. Yleisönosastoaineisto koostuu kaikesta *Aamulehdessä* kahden kuukauden aikana julkaistuista kirjoituksista. Niitä on 617 viestiä 540 henkilöltä. Verkkoaineisto on koottu yhtäältä *Aamulehden* verkkoversion keskusteluosastosta (*A.net*-aineisto) sekä toisaalta TPO/Soonin ja kaupunkilehti *Tamperelaisen* ylläpitämästä *Polemiikki.net*istä (*P.net*-aineisto). *A.net*-aineisto käsittää kaikki kolmen kuukauden aikana aloitetuissa keskusteluketjuissa esitetyt puheenvuorot – näissä 17 ketjussa on 206 viestiä 55 henkilöltä. *P.net*-aineistoksi valittiin viiden pitkäkhön ketjun puheenvuorot, kaikkiaan 208 viestiä 89 henkilöltä. Erittelytyön työläyden tähden pysyin aineistot suhteellisen suppeina paitsi tutkiessani areenoiden osallistujarakenteita, jolloin aineistoja oli mahdollista laajentaa tietyiltä osin.

Yleisönosasto eroaa tekniseltä kannalta verkkofoorumeista useammallakin tavalla. Esimerkiksi lehden ilmestymisrytmi ei salli välitöntä reagoitua yleisönosastossa ilmestyviin kirjoituksiin kun taas verkkofoorumeilla reaaliaikainen reagoitua niille ilmestyviin viesteihin on mahdollista. Edelleen yleisönosasto toimitetaan, joten se, mitä siellä julkaistaan ja mitä ei, riippuu sovelletuista toimituskriteereistä, kun taas tässä tutkittaville verkkofoorumeille ilmaantuvat puheenvuorot eivät käy läpi vastaavaa toimitusprosessia. On selvää, että tällaiset tekniset erot määräävät yleisönosaston ja verkkofoorumien luonnetta keskusteluareenoina. Toisaalta nämä erot eivät estä yleisönosaston ja verkkofoorumien vertailua – itse asiassa niiden luonne suhteessa toisiinsa saadaan selville vain niitä vertailemalla.

Verkkoaineistojen välillä on pari maininnanarvoista eroa. Ensinnäkin *P.net* oli aineiston keruun aikoihin tarkoitettu kunnallispoliittisista kysymyksistä käytävän keskustelun areenaksi, kun taas *A.net* oli aiheiltaan yhtä rajoittamaton kuin yleisönosasto. *P.net*-aineistossa aiheet olivatkin paikallisia ja poliittisesti latautuneita, kun taas *A.net*-aineistossa paikallisia kysymyksiä sivuttiin vain sattumoisin. Poliitikasta *A.net*issä puhuttiin paikallista yleisemmällä tasolla. Edelleen *P.net*in keskustelijoiden joukossa oli useampikin syksyn 2000 kunnallisvaalien ehdokas, kun taas *A.net*in keskustelijoina heitä ei ollut. *P.net*-aineistoissa voidaankin tehdä vertailuja ehdokkaiden ja muiden välillä.

Toiseksi osa *P.net*in keskusteluista saattaa olla lavastettua. Näin voi toki olla myös *A.net*issä, mutta erityistä syytä epäillä tätä ei ole kuten *P.net*in tapauksessa. Siellä eräs keskustelija väitti toisen esiintyneen paitsi nimellään myös nimimerkeillä ja esittäneen nimimerkkien suojissa päinvastaisia kantoja kuin nimellä kirjoittaessaan. Asianomainen ei ole tätä selvästi tunnustanut mutta ei selvästi kiistänytäkään. Sitä mahdollisuutta, että osa keskusteluista olisi lavastettua, en pysty ottamaan huomioon aineiston erittelyssä, koska en tiedä varmuudella, ovatko jotkut kohdat lavastettuja vai eivät, ja jos tietäisinkin, niiden kohtien poistaminen tarvelisi aineistojen luonteen keskusteluna. Lukijan on joka tapauksessa hyvä olla tietoinen lavastuksen mahdollisuudesta.

Huomioita areenoille osallistuvista ja heidän toiminnastaan

Esitän aluksi jokusen huomion tässä tutkittaville keskusteluareenoille osallistuvista. Tätä tarkastelua varten täydensin *P.net*in viiden keskusteluketjun aineistoa 20 lisäketjulla, jolloin aineistoksi tuli 433 puheenvuoroa 175 osallistujalta. Vertailun vuoksi otin mukaan *Paikallisuus verkkomediassa* -projektin ylläpitämäältä Mansefoorumilta (<http://mansefoorumi.uta.fi>) niin kutsuttua Koskenniskan siltahanket-

ta koskeneen keskustelun kahden vuoden ajalta, marraskuusta 1998 joulukuuhun 2000. Tätä *M.netin* aineistoa on 109 puheenvuoroa 42 osallistujalta.

Aineistoista huomaa jo ensi silmäyksellä, että kukin areena on koonnut oman, sille uskollisen osallistujajoukkonsa. Nimiä tai nimimerkkejä, jotka esiintyivät säännöllisesti useammalla areenalla, ei ole. Pistäytymisiä areenalta toiselle toki löytyy, mutta ne ovat täysin satunnaisia – vain noin prosentti kaikista osallistujista on vierailut kahdella tai useammalla areenalla. Eritoten verkkoareenat näyttävät olevan toisistaan eristyneitä, itseriittoisia saarekkeitaan. Onko niin, että niistä kullekin on kehittynyt oma keskustelukulttuurinsa, joka vetoaa vain sille vastaanottavaisiin mieliin? Joka tapauksessa niille osallistujat näyttävät muodostaneen omat yhteisönsä.

Verkkokeskusteluja tutkittaessa on havaittu, että keskusteluryhmät ovat rakenteeltaan usein aika keskittyneitä. Niissä tietty ydinjoukko vastaa melkoisesta osasta keskustelua (ks. mm. Savolainen 1996a, 54 ja 1996b, 22). Esimerkiksi Davisin (1999, 154) tutkimuksen mukaan Usenet-ryhmien touhukkaimman kymmenesosan osuus viesteistä oli 41 %. Edelleen iso osa keskustelualoitteista oli vähemmistön tekemiä. Miller (2000, 12-13) antaa ymmärtää näiden havaintojen tukevan käsitystä, että Usenet-ryhmien jäsenet ovat monesti ”erittäin samanmielisiä” ja ettei verkossa näin ollen eletä vireästi kiistelevää poliittista elämää.

Osallistujajoukkojen keskittyneisyyttä kuvaa tässä yhtäältä se, mikä on areenalla vain kerran esiintyneiden osuus kaikista esiintyjistä, ja toisaalta se, kuinka suuri osa viesteistä on peräisin areenan keskustelevalta kymmenesosalta. Vain kerran esiintyneitä on yleisönosastossa 90 %, *A.netissä* 53 %, *P.netissä* 71 % ja *M.netissä* 62 %. Taas ahkerimman kymmenesosan osuus viesteistä on yleisönosastossa 22 %, *A.netissä* 49 %, *P.netissä* 54 % ja *M.netissä* 47 %.

Kummankin osoittimen mukaan yleisönosastokirjoittajat ovat rakenteeltaan hajautunein joukko: valtaosa heistä on esiintynyt palstalla kahden kuukauden ajanjaksona vain kerran eikä ahkerin kirjoittajakunta hallitse kuin hiukan yli viidennestä kirjoituksista. Verkkoareenat eroavat tältä osin yleisönosastosta selvästi: niillä yhden kerran esiintyneiden osuudet ovat pienempiä ja suulain kymmenesosa hallitsee noin puolta niiden viestinnästä – siis jopa isompaa osaa kuin sen osuus on Davisin mukaan Usenet-ryhmien viestinnästä. Tosin myös verkkoareenoiden osallistujajoukot eroavat rakenteeltaan toisistaan: *P.netin* joukko on vahvasti polarisoitunut – hyvin aktiivisen ydinjoukon vastapainona on laaja areenalla vain kerran pistäytyneiden joukko – kun taas *A.netin* ja *M.netin* joukkojen polarisaatio on loivempi.

Harvojen hallitsema keskustelu ei tietenkään vastaa demokraattisen tasa-arvon ihannetta, joten tässä mielessä yleisönosaston voi sanoa olevan verkkoareenoita demokraattisempi. Toisaalta – toisin kuin Miller antaa ymmärtää – verkkoareenoiden hierarkkisuus ei kerro osallistujien samanmielisyydestä eikä poliittisen keskustelun laimeudesta, kuten tuonempana havaitaan. Tässä pätee ehkä Castellsin (1996, 362) huomio, että keskusteluja verkossa pyörittää ”intomielisten tietokoneen käyttäjien ydin”, kun taas muut osallistuvat vuorovaikutukseen ”satunnaisesti” – he tulevat ja menevät sen mukaan kuinka ”heidän kiinnostuksensa muuttuvat tai odotuksensa jäävät täyttymättä”.

Yksi kiintoisa joskin vaikeasti tulkittava huomio on, että *A.netissä* ja *P.netissä*, joissa asiaa oli mahdollista tarkastella, keskustelevin kymmenesosa hallitsee keskustelun avanneista viesteistä pienempää osaa kuin itse keskusteluviesteistä. *A.netissä* tämän kymmenesosan avausten osuus kaikista avauksista on 38 % ja *P.netissä* 36 % – edellisessä tuo osuus on siis 11 %-yksikköä ja jälkimmäisessä jopa 18 %-yksikköä pienempi kuin vastaavat osuudet kaikista puheenvuoroista. Suulaimmat tuntuvat siis olevan kummallakin areenalla suhteellisesti hanakampia

keskustelemaan kuin avaamaan keskusteluja. Olisiko niin, että heitä kiehtoo verkkokeskusteleminen sinänsä ja että he kernaasti tarttuvat tilaisuuteen kun sellainen tarjoutuu?

Yhtenä keskeisimmistä Internetin sananvaihdon tarjoamista mahdollisuuksista on pidetty sitä, että listalle lähetettyyn viestiin voidaan vastata "välittömästi tai reaaliajassa" (Shields 1996, 4). Missä määrin tätä mahdollisuutta keskusteluisa hyödynnetään? Aineistojeni pohjalta vastaus on: hyvin vaihtelevasti, minkä vuoksi asiasta on vaikea tehdä yleistyksiä. Jokaisella verkkoareenalla reagointi oli ajoittain hyvinkin nopeaa, jos kohta ketjuissa oli joskus pitkiäkin katkoksia, näin eritoten M.netissä, jossa viestien väliä saattoi olla parikin kuukautta. Joka tapauksessa voi sanoa, että mahdollisuutta reagoida lähes siinä samassa hyödynnettiin jokaisella verkkoareenalla nähtävästi sikäli kuin reaktion herättävä viesti sattui sopivaan saumaan.

Areenoiden dialogisuudesta

Tarkastelun taustaksi. Keskustelulla on tapana ymmärtää puheitse tapahtuvaa vuorovaikutusta (esim. Psathas 1995). Vuorovaikutus edellyttää dialogisuutta – sitä, että keskustelijat kohdistavat puheenvuoronsa toisilleen ja reagoivat toistensa sanomisiin. Tämä käsitystapa käy kuitenkin ongelmalliseksi tilanteessa, jossa puheenvuoroja kylläkin esitetään samasta aiheesta mutta ilman että ne reagoisivat tunnistettavalla tavalla toisiinsa. Niin kutsuttu julkinen keskustelu koostuu monesti juuri tällaisista monologeista, jotka eivät reagoi toisiinsa ja joita puhujat eivät kohdista yksilöidysti kellekään vaan yksilöimättä julkisuuteen. Sikäli kuin julkinen keskustelu on käypä termi, lienee ajateltava, että on olemassa erityyppistä keskustelua ja että kasvokkaiskeskustelusta tuttu malli ei päde kaikkeen keskustelun nimellä kulkevaan.

Nämä näkökohdat johtavat kysymään, missä määrin monologisia tai dialogisia yleisönosasto ja verkkofoorumit ovat. Onko esimerkiksi yleisönosasto niin monologinen kuin MacKinnon väittää? Tätä vastaan puhuvat ne tutkimukset, joita aiheesta on tehty. Niiden mukaan yleisönosastoon kirjoittaneet "saivat monesti kimmokkeen pääkirjoituksista ja heidän kirjoituksensa tarjosivat vuorostaan sytykettä uusille kirjoittajille" (Davis & Rarick 1964, 109; ks. myös Grey & Brown 1970 ja Singer 1973, 13-14). Siten myös yleisönosastosta voi löytyä dialogisuutta. Toisaalta ei ole itsestään selvää, että verkkofoorumit olisivat dialogisia. Muun muassa Wilhelm (2000, 98) Usenet-tutkimuksen tulokset viittasivat siihen, että poliitikasta keskustelemissa ryhmissä kukoistaa "itseilmaisu ja monologisuus" ja ettei niiltä löydy viljelmälti vuorovaikutukselle tunnusomaista "kuuntelua, vastakäilyä ja dialogisuutta".

Dialogisuutta lähestytään seuraavassa vieruspariajattelun pohjalta. Vierusparihan on vuoropuhelun keskeisiä rakenneseosia. Siinä yhden puhujan tuottamaan etujäseneseen, kuten kysymykseen, kytketty toisen tuottama jälkijäsen, kuten vastaus – tai ainakin etujäsen tuottaa vuoropuhelussa odotuksen siihen sopivasta jälkijäsenestä (Heritage 1996, 228-292 ja Raevaara 1997). Vieruspariajattelun pohjalta puheenvuorojen dialogisuudessa voidaan erottaa kolme puolta tai muotoa: vuoropuheluyhteyden *hakeminen*, sen *virittäminen* ja siihen *asettuminen*. Näiden muotojen havainnollistamiseksi on seuraavassa esitetty kaksi ensimmäistä puheenvuoroa keskustelusta, joka käytiin P.netissä ennen syksyn 2000 kunnallisaikaa aiheesta "Pyörällä keskustassa":

Minna: Mitä mieltä ehdokkaat ovat pyöräilystä keskustassa?

Itse olen innokas pyöräilijä ja liikun paljon keskustassa. Näen hurjana esitykset, kuinka pyöräilijöiden pitäisi jättää pyörät "parkkiin" sivummalle, kun asioivat esim. Hämeenkadun liikkeissä.

Miksi kaupunkilaisia ei kannusteta terveeseen liikkumiseen? Itse pystyn hyvin liikkumaan myös kävelen pyöräilijöiden joukossa. Keskustan pyöräilijät ovat mielestäni muutamia hurjastelijoita lukuunottamatta huomaavaista porukkaa ja tekevät oman osuutensa keskustan ilmanlaadun parantamiseksi!

Millä tavoin te ehdokkaat olisitte ratkaisemassa tätä ongelmaa???

Tommi: hei, Minna puhuu asiaa, City-fillarit Tampereelle!

Ensinnäkin kysymällä ehdokkaiden kantaa keskustapyöräilyyn Minna hakee heihin yhteyttä. Yhteyden haku suuntautuu dialogisuuteen siitä riippumatta, viriääkö yhteys vai ei. Se viriää, jos viestiin reagoidaan. Tommin viesti on selvästikin reaktio Minnan viestiin – hän on tulkinut tämän ehdottavan City-fillareita kaupunkiin ja kannattaa ehdotusta. Näin Minnan viesti *virittää* yhteyden, johon Tommin viesti *asettuu*. Virittäminen ja asettuminen edellyttävät toisiaan, ja ne rakentavat vierusparin tai muun yhteysrakenteen. Esimerkkitapauksessa syntyy vieruspari ehdotus/kannatus, jossa Minnan viesti on etujäsen (ehdotus) ja Tommin jälkijäsen (kannatus).

Yksi ja sama viesti voi sisältää kaikki dialogisuuden kolme muotoa, siis hakea yhteyttä, virittää sen ja asettua sellaiseen. Minnan viesti on tästä esimerkki. Hän hakee kysymyksillään yhteyttä ja virittää yhteyden saadessaan Tommin reagoimaan. Lisäksi hänen viestinsä on yhteydessä esityksiin, joiden mukaan Hämeenkadulla asioivien pyöräilijöiden tulisi jättää pyörät parkkiin sivummalle. Koska hän selvästikin vastustaa tätä ehdotusta, hänen viestinsä asettuu jälkijäseneksi vieruspariin ehdotus/vastustus. Tommin viestin dialogisuus rajoittuu vain yhteyteen asettumiseen – hän ei hae yhteyttä eikä viritä sitä, koska kukaan ei reagoi häneen. Viesti, joka ei hae yhteyttä, ei viritä sitä eikä asetu sellaiseen, on tässä sovelletun ajattelun mukaan monologinen.

Havaintoja areenoiden dialogisuudesta. Yleisönosastoaineistossa dialogisiksi määritettyjä viestejä on 65 % kun niitä P.net-aineistossa on 90 % ja A.net-aineistossa jopa 95 %. Siihen nähden, mitä Wilhelm sanoi Usenet-ryhmistä, tässä tutkitut verkkofoorumit vaikuttavat hyvinkin dialogisilta. Sinänsä ei ole yllätys, että yleisönosasto on areenanä näitä monologisempi, mutta yllätys on, ettei sielläkään monologisia viestejä ole enempää kuin runsas kolmasosa. Yleisönosasto ei siten ole suinkaan niin puhtaasti monologinen kuin esimerkiksi MacKinnon antaa ymmärtää.

Toisaalta yleisönosaston dialogisuus on kapeaa verrattuna verkkokeskusteluihin: dialogisista yleisönosastoviesteistä 76 % sisälsi vain yhden dialogisuuden kolmesta muodosta – siis joko haki vuoropuhelua tai viritti sitä taikka asettui siihen – kun kummankin verkkofoorumien dialogisista puheenvuoroista näitä kapeita viestejä oli 38 %. Yleisönosastossa vuorovaikutus jääkin yleensä aktio/reaktio-tyyppiseksi kehkeytymättä juurikaan laajemmiksi keskusteluiksi. Toisin sanoen siellä on paljonkin dialogiavauksia, jotka kuitenkin harvoin johtavat pitempään vuoropuheluun.

Seuraavassa taulukossa on esitetty dialogisuusmuotojen painottuminen eri areenoilla:

dialogisuusmuodot	Yleisönosasto	A.net	P.net
hakeminen	33 %	20 %	24 %
virittäminen	15	33	30
asettuminen	52	47	46
yhteensä	100 %	100 %	100 %
N=	515	341	335

Verkkoaineistoissa jakaumat ovat lähes identtiset kun taas yleisönosastoaineistossa dialogin hakeminen ja siihen asettuminen painottuvat suhteessa enemmän ja sen virittäminen selvästi vähemmän kuin verkkofoorumilla. Luvut viittaavat kahteen tärkeään eroon areenoiden välillä.

Ensinnäkin yleisönosastossa haetaan paljon vuorovaikutusta, mutta sen viriäminen jää vähiin, kun taas verkkofoorumilla dialogi viriää helpommin. Tämä johtunee siitä, että verkossa viestintä on lähempänä kasvokkaisviestintää kuin yleisönosastossa. Kasvokkai keskustelussa esimerkiksi kysymystä on vaikea sivuuttaa. Tämä vuorovaikutusnormi säädellee vielä kaksisuuntaista verkkoviestintää mutta ei enää niinkään kirjoittelua lehden mielipideosastossa. Tosin ei dialogin haku verkossakaan aina onnistu. P.netissä eräs osallistuja totesi, ettei siellä "välttämättä vastata ihmisten esittämiin asiallisiin kysymyksiin vaan jankutetaan omaa".

Dialogia virittävän muodon vähäinen paino yleisönosastoaineistossa viittaa myös siihen eroon areenoiden välillä, että virike yleisönosastokirjoitukseen tulee monesti osaston ulkopuolisesta puheenvuorosta kun taas virike keskusteluviestiin verkossa saadaan lähes aina keskustelun aiemmasta puheenvuorosta. Tässä tutkitut verkkokeskusteluviestit ovatkin vieruspariyhteydessä keskustelun ulkopuolelle vain satunnaisesti kun taas yleisönosastossa tällaisia yhteyksiä osaston ulkopuolelle viriää varsin usein. Voi sanoa, että missä verkkokeskustelut ovat itseriit-toisia, siinä yleisönosastokirjoittelu toimii enemmän osaston ulkopuolisen julkisuuden suuntaan. Kirjoittajat eivät muodosta sellaisia toistensa viesteihin reagoivia keskustelupiirejä kuin verkkokeskustelijat vaan ovat taipuvaisempia reagoimaan julkisuudessa esitettyihin puheenvuoroihin ja suuntamaan omatkin puheenvuoronsa pikemmin yleensä julkisuuteen kuin toisille yleisönosastokirjoittajille.

P.net-aineistossa oli mahdollista tutkia, miten dialogisuusmuodot painottuvat vaaliehtokkaina olleiden ja muiden puheenvuoroissa. Tulos oli, että ehdokkailla painottuivat enemmän dialogin virittäminen ja siihen asettuminen, muilla taas vuorovaikutuksen haku. He hakivat ehdokkaihin enemmän keskusteluyhteyttä kuin nämä heihin, minkä vuoksi keskustelusta tuli yksisuuntaista – kansalaiset kysyivät, ehdokkaat vastasivat ja kansalaiset kommentoivat vastauksia. Kyse lienee siitä, että edustuksellisen politiikan "luokkajakoisuus" – kansalaiset täällä ja edustajat tuolla – rakenteisti myös keskustelua. "Luokkajakoisuus" näkyy siinäkin, että ehdokkaat hakivat dialogia useammin toisten ehdokkaiden kuin muiden keskustelijoiden kanssa.

Yleisönosastoaineisto puolestaan oli mahdollista jakaa kansalaisen, asiantuntijan ja päättäjän näkökulmasta laadittuihin viesteihin. Kansalaisnäkökulmaiset

viestit voitiin jakaa edelleen omakohtaiselta ja yleiseltä kannalta kirjoitettuihin. Omakohtaisia olivat viestit, joissa kirjoittaja tarkasteli aihettaan tavallisen kansalaisen eli hallintoalamaisen roolissa omien kokemustensa tai tuntemustensa pohjalta. Yleisestä kansalaisnäkökulmasta kirjoitetut viestit oli laadittu myös tavallisen kansalaisen roolissa mutta nojautumatta omiin kokemuksiin tai tuntemuksiin. Asiantuntijanäkökulmasta kirjoitetuissa viesteissä kirjoittaja oli miellettävisissä käsittelemänsä aiheen asiantuntijaksi, kuten tutkija tutkimuksen tai lääkäri terveydenhoidon asiantuntijaksi. Päättäjän näkökulmasta laadittujen viestien kirjoittajat olivat henkilöitä, joilla on valtaa joko yleensä, kuten poliitikoilla, tai sillä erityisalalla, johon kirjoituksen aihe viittasi.

Kirjoitusten dialogisuusmuodot painottuivat näissä neljässä ryhmässä hyvin eri tavoin, kuten seuraavasta taulukosta käy ilmi:

dialogisuusmuodot	Kansalaisen omakohtainen näkökulma	Kansalaisen yleinen näkökulma	Asiantuntijan näkökulma	Päättäjän näkökulma
hakeminen	43 %	38 %	12 %	0 %
virittäminen	18	14	20	13
asettuminen	39	48	68	87
yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %
N=	122	282	75	45

Eritoten omakohtaisesta mutta myös yleensä kansalaisen näkökulmasta kirjoitetuissa viesteissä painottuu vuoropuhelun hakeminen, kun taas asiantuntijat haavevat sitä harvoin ja päättäjät eivät koskaan. Dialogiin asettumisen osalta tilanne on päinvastainen: päättäjien viestejä tämä vuorovaikutusmuoto hallitsee täysin, mutta sen osuus supistuu tasaisesti siirryttäessä asiantuntijan ja yleensä kansalaisen näkökulmasta kirjoitettujen viestien kautta omakohtaisesta näkökulmasta laadittuihin. Näyttää siis siltä, että yleisönsaston roolijako on hyvin selvä: kansalaiset kysyvät ja asiantuntijat ja päättäjät vastaavat – jos vastaavat. Edellähän kävi ilmi, että yleisönsastossa dialogin haku tuottaa harvoin tulosta.

Vierusparit ja dialogin sävy

Keskusteluntutkijoiden mukaan satunnaisinkaan dialogi ei etene mielivaltaisesti vaan omalla tavallaan järjestyneesti niin että kulloisetkin puheenvuorot todennäköistävät yhdenlaisia ja epätodennäköistävät toisenlaisia seuraavia vuoroja (Heritage 1996, 236-239). Vuorojen katsotaan toisaalta eroavan toisistaan siinä, "vaatiiko vuoro jälkeensä juuri tietyn tyyppisen seuraavan vuoron vai rajaako vuoro väljästi vain sitä, millainen vuoro on sen jälkeen relevantti" (Raevaara 1997, 75). Esimerkiksi kysymys vaatii vastausta, ja kysymys/vastaus onkin vahvasti kiteytynyt vieruspari. Heikommin kiteytyneitä pareja ovat sellaiset, joissa jälkijäsen on mahdollista valita useammasta vaihtoehdosta. On esimerkiksi tapauksia, joissa etujäsen antaa mahdollisuuden ottaa kantaa puolesta tai vastaan. Niinpä mielipiteen tai käsityksen kanssa voi olla samaa tai eri mieltä, ehdotusta kannattaa tai vastustaa jne.

Asia on kuitenkin tätä mutkikkaampi. Esimerkiksi kysymyksellä voidaan paitsi etsiä vastausta kysytyyn asiaan myös toteuttaa muita tehtäviä – sillä voidaan esittää epäsuora moite, ilmaista kysyttyä asiaa koskeva käsitys tai jopa ”kumota esitetty argumentti leimaamalla toinen osapuoli hölmöksi” (Renvall 2000, 91). Toisaalta se, onko tietty etujäsen kysymys vai jokin muu, riippuu siitä, millaiseksi siihen reagoiva puhuja sen tulkitsee. Siten kunkin vuoron merkitys määrittyy viime kädessä siitä, ”millaisen merkityksen keskustelijat itse sille toimintansa kautta antavat” (Raevaara 1997, 83). Jos puhuja tulkitsee toisen esittämän kysymyksen verhotuksi moitteeksi ja kiistää sen, vieruspari ei ole kysymys/vastaus vaan moite/kiisto.

Vierusparit, joissa etujäsen kutsuu jälkijäsenekseen puolesta tai vastaan olevaa kannanottoa, ovat kiintoisia sikäli, että niiden pohjalta voi valaista dialogin sopuisuutta tai eripuraisuutta. Esimerkiksi ehdotus etujäsenenä kutsuu jälkijäsenekseen sitä kannattavaa tai vastustavaa puheenvuoroa, joten vierusparit ovat: ehdotus/kannatus ja ehdotus/vastustus. Toki ehdotukseen voidaan reagoida muutenkin kuin ottamalla tällä tavoin kantaa. Joka tapauksessa kun kantaa otetaan, etujäsenen suhteen samanmielisyyttä osoittavan jälkijäsenen valinta viittaa sopuun ja erimielisyyttä osoittavan valinta eripuraan. Sopuisuutta osoittavien jälkijäsenten valinta tosin on kulttuurisesti suotavampaa kuin eripuraan viittaavien (Levinson 1983, 332-345; Pomerantz 1992 ja Tainio 1997). Niinpä erimielisyyden ilmaiseminen saattaa vaatia kiertoteitä ja pehmennyksiä kun taas samanmielisyys on yleensä helppo ilmaista suoraan.

Tässä tutkituilla areenoilla vierusparit rakentuivat yleensä kannanottojen kautta – tyypillisesti siten, että parin jälkijäsenviesti otti kantaa puolesta tai vastaan etujäseneksi asettuvaan viestiin. Kantaa otettiin paitsi suoraan myös epäsuorasti esimerkiksi sopivasti muotoillun kysymyksen avulla. Ne etuviestien kohteet, joihin jälkiviesteissä otettiin kantaa, jakautuivat pääosin kolmeen luokkaan: *käsityksiin, moitteisiin ja ehdotuksiin*. Käsitykset koskevat sitä, mikä tai millainen jokin asia on, mistä se johtuu jne. Moitteet ovat kielteisiä arvioita asiasta. Ehdotukset taas tuovat julki, mitä asiassa on suunniteltu tehtäväksi tai mitä siinä pitäisi tehdä.

Seuraavassa muutama asiaa havainnollistava esimerkki. A.netissä otsikolla ”Hyvinvointivaltio” ketjun avannut keskustelija moitti puoluepolitiikkaa epäsuorasti retorisella kysymyksellä: ”Onko Suomessa enää yhtään puoluetta, joka olisi kiinnostunut turvattoman vähäosaisen kansanosan suojaamisesta vai ovatko kaikki puolueiden jäsenet kiinnostuneita vain oman henkilökohtaisen edun tavoittelusta?” Seuraava keskustelija aloitti viestinsä näin: ”Kun lisätään siihen se petos, mikä pakollinen sairausvakuutusjärjestelmä on, niin siinä konkretisoituu se rikoksen särmä, jonka esität.” Näin sanoessaan hän yhtyy edellisen puhujan poliittisen järjestelmän toimintaa moittivaan arvosteluun, joten puheenvuorot muodostavat vierusparin moite/vahvistus.

Ketjun avannut keskustelija esitti myös käsityksen, että Suomi ei ole hyvinvointivaltio. Ketjun kolmannen viestin kirjoittaja otti siihen kantaa näin: ”Suomi on vielä hyvinvointivaltio, jos verrataan miltei mihin tahansa maahan ja alueeseen maapallolla esim. yhdysvaltoihin.” Tämä kannanotto rakentaa puheenvuoroista vierusparin käsitys/kiisto. Neljännen viestin kirjoittaja taas kommentoi kolmannen kirjoittajan käsitystä, että Yhdysvallat ei ole hyvinvointivaltio, päättämällä viestinsä ytimekkäästi: ”Kirjoitat pelkkää roskaa.” Näin myös kolmas ja neljäs viesti asettuvat vieruspariksi käsitys/kiisto. – Ehdotusten osalta esimerkin tarjoavat jo aiemmin tarkastellut Minnan ja Tommin viestit P.netin ”Pyörällä keskustassa” -ketjussa.

On varsin ymmärrettävää, että vierusparit rakentuvat pääasiassa käsitysten,

moitteiden ja ehdotusten pohjalle. Nimittäin kullakin areenalla keskustelua tai paremminkin kiistaa käytiin useimmiten sellaisten asiantilojen ympärillä, joita ainakin jokin osapuoli piti ongelmina. Esimerkiksi A.netin "Hyvinvointivaltio"-ketjun monissa viesteissä aihetta käsiteltiin siihen viittaavassa sävyssä, että hyvinvointivaltion toteutumattomuus on ongelma, josta politiikka on vastuussa. Käsitykset, moitteet ja ehdotukset ovat relevantteja ulottuvuuksia ongelmien ympärillä liikkuvassa kädenväänössä – niinpä moitteet koskevat ongelmien tunnistamista ja ehdotukset sitä, kuinka ongelmien ratkaisemiseksi tulisi toimia, kun taas käsitykset ovat välineitä sen argumentoimiseksi, että jokin asia on tai ei ole ongelma taikka että sen suhteen pitäisi toimia tällä tai tuolla tavalla.

Käsityksiin kohdistuneiden kannanottojen osuudet vaihtelivat areenoilla 50 %:n ja 41 %:n, ehdotuksiin kohdistuneiden 41 %:n ja 27 %:n sekä moitteisiin kohdistuneiden 23 %:n ja 12 %:n välillä. Kantaa otettiin siis useimmin käsityksiin ja harvimmoin moitteisiin. Areenoiden välillä ei ollut tältä osin selväpiirteisiä eroja. Sen sijaan tutkittaessa keskustelun sävyä – sen sopuisuutta tai eripuraisuutta – areenoiden välillä ilmeni jo selvempää eroavuutta, kuten seuraava taulukko osoittaa. Siinä on esitetty, kuinka vierusparien jälkijäsenien kannanotot jakautuivat puolesta ja vastaan eli samanmielisyyttä ja erimielisyyttä osoittaviin. Luokka neutraali sisältää kantaa ottamattomat jälkijäsenet:

kannanoton sävy	yleisönosasto	A.net	P.net
samanmielinen	24 %	38 %	38 %
neutraali	5	9	6
erimielinen	71	53	55
yhteensä	100 %	100 %	100 %
N=	283	174	188

Yleisönosaston kannanottojen sävyjakauma eroaa selvästi verkkofoorumien jakaumista, jotka taas ovat yllättävänkin lähellä toisiaan. Kiinnostavinta kuitenkin on, että kullakin areenalla erimielisyys painottuu samanmielisyyttä enemmän. Kulttuurinen paine sopuisuuteen ja samanmielisyyden ilmaisemiseen ei siten näy ainakaan sävyjakaumien tasolla. Aiempienkin tutkimusten mukaan esimerkiksi "verkkokeskusteluissa ollaan usein taipuvaisia tuomaan esille lähinnä erimielisyyksiä eikä niinkään korostamaan niitä näkökohtia, joista ollaan samaa mieltä" (Savolainen 1999, 20). Kuitenkin samanmielisyyden ilmaiseminen verkkofoorumeilla on tavallisempaa kuin yleisönosastossa. Palaan tuonnempana siihen, mistä tämä ero voisi johtua.

Erimielisyys painottui joka areenalla erityisesti otettaessa kantaa toisten käsityksiin. Lienee niin, että esitetystä käsityksestä samaa mieltä olevat viitsivät harvoin tuoda tätä julki, kun taas siitä eri mieltä olevat ilmaisevat kerkeästikin kantansa. Esitetyn käsityksen kokeminen vääräksi näyttää siis ärsyttävän reagoimaan. Kun eräässä tutkimuksessa kysyttiin haastateltavilta, missä tilanteessa he kirjoittaisivat yleisönosastoon, eräät heistä viittasivat juuri tähän seikkaan (Ridell 2000). Käsitysten ohella myös esitettyihin ehdotuksiin suhtauduttiin useammin torjuvasti kuin niitä kannattaen. Moitteiden osalta areenat erosivat toisistaan: yleisönosastossa myös moitteista oltiin useammin eri kuin samaa mieltä kun taas verkkofoorumeilla asia oli päinvastoin.

Edellä esitettyä ajatusta siitä, että sopuisuuden kulttuurinen suotavuus pai-

nostaisi eri mieltä olevaa ilmaisemaan kantansa epäsuorin keinoin, oli mahdollista selvittää verkkoaineistoissa jakamalla kannanotot suoriin ja epäsuoriin. Epäsuoruus tarkoittaa kannan ottamista kysyen tai vitsaillen, sen kohteen jättämistä vain asiayhteyksistä pääteltäväksi jne. Esimerkiksi A.netissä otsikolla "Valtionko varoja?" ketjun avannut keskustelija moitti sosiaalivakuutuksia ryöstöksi "sairailta ja köyhiltä monikansallisille korporatioille ja hyvin toimeentulevalle keskiluokalle". Parissa seuraavassa viestissä moitteeseen yhdyttiin suoraan. Niiden jälkeen listalle ilmestyi viesti, jossa sanottiin, ettei "fanaattisuus auta, jos tiedon määrä on vaatimaton". Tämä on esimerkki epäsuorasta kannanotosta – kirjoittaja antaa näin ymmärtää, että edellisten viestien kirjoittajien käsitykset puhutuista asioista eivät pidä vettä. Avaaja reagoi tähän kysymällä: "Et ole kaikesti oikeusvaltiota nähnyt etkä kuullukaan sellaisesta?" Tämä kysymys on taaskin epäsuora kannanotto – sitä käyttäen avaaja kiistää edellisen kirjoittajan käsityksen aiempien kirjoittajien tiedon määrän vaatimattomuudesta.

A.net-aineistossa kulttuurisen suotavuuden vaikutus oli selvästi nähtävissä, P.net-aineistossa ei. A.netissä 70 % samanmielisyyden ilmauksista oli suoria kun taas erimielisyys ilmaistiin vain 41 %:ssa tapauksista suoraan. P.netissä vastaavat luvut olivat 79 % ja 74 %. Syynä foorumien eroon lienee se, että P.netissä keskustelua käytiin paljolti poliittisten kantojen välillä, A.netissä taas henkilökohtaisten kantojen välillä, jolloin kulttuurisen suotavuuden noudattaminen on tärkeää omien ja muiden kasvojen säilyttämiseksi. Toisaalta P.netin ehdokkaat erosivat kiintoisasti kaikista muista: he ilmaisivat erimielisyytensä suoraan useammin (83 %:ssa tapauksista) kuin samanmielisyytensä (76 %:ssa tapauksista). Ero on toki pieni, mutta silti voi kysyä, onko kulttuurinen suotavuus kääntynyt politiikassa nurin päin. Onko siellä suotavampaa osoittaa erimielisyyttä kuin samanmielisyyttä?

Vuorovaikutus ja sosiaaliset muodostumat

Tarkastelun taustaksi. Areenoilla vuoropuhelua käyvät henkilöt ovat samalla virtuaalisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Vuorovaikutus sitoo siihen osalliset joksikin sosiaalseksi muodostumaksi (Simmel 1999; ks. myös K. Pietilä & Sondermann 1994). Mutta mitä sosiaalisia muodostumia yleisönosastossa ja verkkofoorumilla voi rakentua? Yleisönosastotutkimuksessa tätä kysymystä ei tietääkseni ole pohdittu. Sitä vastoin Internet-keskusteluryhmiä luotaavissa teksteissä asiaan on uhrattu huomiota jopa huomattavassa määrin. Sytykkeitä asian pohdintaan onkin noudettava sieltä.

Verkkojen sosiaalisista muodostumista puhutaan lähes poikkeuksetta virtuaaliyhteisöinä. Niinpä Rheingold (1995, 6) väittää, että heti kun verkkovälitteinen viestintä tulee saataville, ihmiset "väistämättä rakentavat sen avulla virtuaaliyhteisöjä". Tämä johtuu "yhteisönnälästä, joka kasvaa ihmisrinnoissa kaikkialla sitä mukaa kuin epämuodolliset julkiset tilat kaikkoon arkielämästä". Tällainen yhteisötermin käyttö antaa ymmärtää, että verkon sosiaaliset koostumat vastaavat verkon ulkopuolisia yhteisöjä. Vastaavuudeksi on katsottu muun muassa se, että reaaliyhteisöjen tavoin virtuaalimuodostumat luovat jäseniään yhteisesti sitovia käyttäytymissääntöjä (Baym 1995 ja 1998; McLaughlin et al. 1995 ja 1997).

Ei kuitenkaan ole sanottua, että termi yhteisö pätesi kaikkeen, mitä virtuaalinen vuorovaikutus rakentaa. Yhteydet eivät "sinänsä tuota yhteisöä" (Jones 1998, 5). Edelleen eläminen yhteisössä on kokonaisvaltaisempaa kuin pistäytymi-

nen verkkokeskustelussa: "et voi vain ilmoittautua yhteisöön kuten voit keskusteluryhmään verkossa" (Doheny-Farina 1996, 37). Yhteisöltä tavataan edellyttää, "että sen jäsenet ovat yhtä mieltä katsomuksista, joiden ympärille ryhmä on koostunut" ja että yhteinen pohja säilyy silloinkin kun jäsenet "ovat eri mieltä" (Donath 1999, 31). Vaikka erään tutkimuksen mukaan Usenet-ryhmät kallistuivat samanmielisyyteen – noin 70 % viesteistä ryhmissä yhtyi niiden hallitsevaan kantaan (Wilhelm 2000, 99-100) – tämä ei vielä todista niitä yhteisöiksi, olletikin kun toisten tutkimusten mukaan Usenet-ryhmissä on havaittu myös vahvaa erimielisyyttä (Mitra 1997; Zickmund 1997).

Yhteisötermin käypyyks kaikki virtuaalimuodostumat kattavaksi nimeksi voidaan kyseenalaistaa toiseltakin suunnalta. Esimerkiksi Rheingold (1995, 14) ajautuu mielestäni ristiriitaan puhuessaan yhtäältä jatkuvasti yhteisöstä ja verratesaan toisaalta verkkoa antiikin agoraan, toriin, jolle "kansalaiset kokoontuivat juttelemaan, juoruilemaan, kiistelemään, ottamaan mittaa toisistaan ja keksimään väittelyn voimin poliittisten aatteiden kompastuskiviä". Myös monet muut yhteisön nimeen vannovat ovat verranneet Internetiä julkisuuden perinteisiin, poliittiselle debatille tyyssijan tarjonneisiin foorumeihin kuten 1700-luvun Lontoon kahviloihin tai Pariisin salonkeihin (esim. Höflich 1995 ja Fernback 1997). Ristiriita on siinä, että torilla, kahvilassa tai salongissa politiikasta väittelevää ryhmää on vaikea rinnastaa yhteisöön, sillä toisin kuin yhteisö, kiistelevä ryhmä perustuu erimielisyyteen asioista, ei samanmielisyyteen.

Yhteisön asemesta osuvampi termi tällaiselle ryhmälle olisi *public* siinä merkityksessä, joka sillä perinteisesti on sosiaalisiin muodostumiin viittaavana ollut (ks. Herbst ja Beniger 1994) ja jonka sille on kiteyttänyt etenkin klassinen kollektiivisen käyttäytymisen teoria (ks. Price 1992, 22-44). Suomen kielessä sen tämä merkitys on pyritty tavoittamaan uudistermillä *julkiso* (V. Pietilä & Ridell 1998 ja V. Pietilä 1999). Blumerin (1999, 21) määrittelemänä julkisoterminä "viittaa ihmisryhmään, (a), joka on kasvokkain jonkin kysymyksen kanssa, (b) joka on eri mieltä siitä, kuinka sitä on käsiteltävä, ja (c) joka on antautunut keskustelemaan asiasta." Dialogin sävy – sen sopuisuus tai eripuraisuus – antaakin yhden keinon valaista sitä, missä määrin yleisönosaston ja verkkofoorumien sosiaaliset koostumat lähenevät yhteisöä tai julkisoa.

Areenoiden sosiaalisista muodostumista. Aiemmissa jaksoissa esitetyt havainnot kertovat jo jotain areenoista sosiaalisina muodostumina. Samalla ne kyseenalaistavat teoreettista vastakkainasettelua yhteisön ja julkison välillä. Esimerkiksi verkkofoorumit ovat selvästi yhteisöllisiä siinä mielessä, että kumpikin on koonnut oman uskollisen keskustelijajoukkonsa. Toisaalta edellisessä jaksossa kävi ilmi, etteivät nämä "yhteisöt" suinkaan puhalla yhteen hiileen vaan kiistelevät jopa perusasioista. Siten esimerkiksi Donathin (1999, 31) yhteisöltä edellyttämä yksimielisyys peruskysymyksissä näyttäisi puuttuvan. Tältä osin molemmilla verkkofoorumeilla tuntuisikin toimivan pikemmin erimielisten julkiso kuin samanmielisten yhteisö. Vielä selvemmin tällaisen erimielisten julkison muodostavat yleisönosastokirjoittajat.

Nämä havainnot koskevat areenoita kokonaisuudessaan. Toinen kysymys on, rakentuuko areenoiden sisään erityisiä sosiaalisia muodostumia vai ei. Yleisönosasto eroaa tässä suhteessa selvästi verkkofoorumeista. Kuten aiemmin totesin, siellä oli paljon dialogiavauksia, jotka kuitenkin jäivät yleensä erimielisyydestä kertoviksi aktio/reaktio -yhteyksiksi johtamatta areenaa sosiaalisesti rakenteistaan vuoropuheluun. Yleisönosaston tekniset ja toimitukselliset puitteet eivät ehkä ole otollisia tällaisen rakenteistumisen kannalta. Oli miten oli, yleisönosasto jäi sisäisesti rakenteettomaksi areenaksi, jolla yksilöt tulevat ja menevät asettuen

enintään hetkellisiin ja tällöin paljon useammin vastakarvaisiin kuin myötäsukaisiin suhteisiin toistensa tai areenan ulkopuolisten kanssa.

Sen sijaan verkossa, jossa sukeutui laajojakin dialogeja, kävi yleensä niin, että keskusteluissa tuli esiin vastakkaisia leirejä. Yleisönosastoon verraten samanmielisten kannanottojen suurempi osuus verkkofoorumeilla johtuu siitä, että samaan leiriin kuuluvat ilmaisivat tukea toistensa käsityksille, moitteille ja ehdotuksille. Silti näilläkin areenoilla oltiin useammin eri kuin samaa mieltä – näin siksi, että kantaa otettiin useammin vastaleirin kuin oman leirin esityksiin ja että vastaleirin esityksistä oltiin lähes aina eri mieltä. Kuvattaessa leireihin jakautumisen tuottamaa sosiaalista rakennetta verkkofoorumeilla voi taaskin hyödyntää yhteisö- ja julkisotermejä ja todeta, että leirit ovat yhteisöjä, jotka asettuessaan kiistelemään keskustelusta asiasta muodostavat julkison – ainakin jossain mielessä.

Julkisena verkossa kättä vääntävät yhteisöt tai leirit eivät ole suoranaisesti itse keskustelun tuotetta. Keskustelu vain tuo julki asetelman, joka on vallinnut jo etukäteen sen ulkopuolella todellisuutena tai ainakin mahdollisuutena. Toisin sanoen keskustelussa osallistujat artikuloivat kantoja, jotka ovat muotoutuneet jo sitä ennen, tai asettuvat keskusteluun tullessaan sen aiheen etukäteisesti mahdollistamiin kannanottoasemiin. Toisaalta se, missä suhteissa eri asemat kokoavat keskustelijoita piiriinsä yhteisöiksi tai leiriksi, saattaa vaihdella paljonkin – joistakin teemoista keskusteltaessa lähes kaikki asettuivat samaan leiriin mutta useimmiten vastakkaisiin leireihin rekrytoitui kannattajia tasasuhteisemmin.

Verkkokeskustelijoiden jakautuminen leireiksi nostaa näkyviin sen, että vaikka keskustelua käydään henkilökohtaisella tasolla toisten puheenvuoroihin kantaa ottaen, se samalla etenee yleisemmällä tasolla eri leireille ominaisia kantoja artikuloiden. Tavallaan keskustelijoiden kautta puhuvat heidän edustamiensa leirien diskurssit, jolloin kyse ei ole niinkään henkilökohtaisesta kädenväännöstä kuin diskurssien mittelöstä. Yleisönosastokirjoittelussakin on eräässä mielessä kyse samasta – nimittäin ottaessaan kantaa kukin kirjoittaja asettuu johonkin leiriin ja artikuloi kannanotoissaan sen diskurssia. Erona on se, ettei näitä leirejä löydy yleisönosaston sisältä samanlaisina sosiaalisina muodostumina kuin verkkofoorumeilta. Tämän voi kiteyttää sanomalla, että missä verkkofoorumit leireineen toisintavat omissa pienoisjulkisuuksissaan yleisempää julkisuutta, siinä yleisönosasto on osa tuota yleisempää julkisuutta ja sen leirimuodostelmaa.

Laadullisia loppuhavaintoja

Edellä raportoitu määrällinen erittely ei kerro paljoakaan siitä, millaista esimerkiksi tutkittuihin verkkoaineistoihin sisältynyt keskustelu on laadultaan. Verkkokeskustelua julkisista asioista ei yleensä ole arvostettu kovin korkealle. Esimerkiksi Holmes (1997, 18) on katsonut pariin tutkijaan viitaten, että poliittiset vuoropuhelut Internetissä ovat ”hyvinkin ohimeneviä ja vailla suuntaa”. Schwartzin (1996, 64) mukaan keskustelut eivät pysy ruodussa vaan ”säntäävät aiheesta toiseen osallistujien oikkujen mukaan”. Shirky (1995, 5) valittaa, että ”keskustelut, joissa ajatuksia voisi todella kehitellä ja jalostaa, sortuvat usein rähinöiksi, joissa ihmiset yhä uudestaan ja uudestaan hyökkäävät samoja peruseriaatteita vastaan tai puolustavat niitä”. Onkin kyseenalaista, Holmes (mt., 15) kiteyttää, täyttykö tämä ”demokraattisen keskustelun ehtoja”.

Verkkokeskustelujen laadullista tarkastelua varten on syytä palauttaa mieleen, että tutkitut verkkofoorumit erosivat toisistaan muutamien seikkojen suhteen. Ensiksikin niillä keskustelivat eri henkilöt, toiseksi P.netin keskusteluihin osallistui kunnallisvaaliehdokkaita, mutta A.netin keskusteluihin ei, ja kolman-

neksi P.netissä keskusteltiin paikallispoliittisista aiheista, kun taas A.netissä aiheet olivat yleisempiä. Foorumeille tyypillisten keskustelutyöpiirien erot juontuvat pitkälti näistä seikoista. Eron voi kiteyttää toteamalla, että P.netissä keskustelua käytiin pääosin poliittisten näkökantojen pohjalta, A.netissä taas etupäässä henkilökohtaisten kantojen välillä – kantojen, jotka toki heijastelevat kansalaisten piirissä yleisemminkin vallitsevia näkemyksiä.

Tämä perusero ilmeni eri tavoin, muun muassa siten, että puheenvuorot P.netissä pysyttelivät pitkälti vallitsevan poliittisen ”järjen” piirissä kun taas A.netistä heijastui monesti täydellinen turhautuminen politiikkaan ja valtiovaltaan. Tässä tutkitut A.netin keskustelijat löysivätkin toisensa nimenomaan juuri politiikanvastaisuudessa. Foorumien perusero ilmeni myös siten, että kun P.netissä keskusteltiin asiapohjaisesti ongelmista, A.netissä keskusteltiin tunneperäisesti vääryyksistä ja epäkohdista. P.netissä asioita lähestyttiin enemmän yleisinä kysymyksinä, joihin otettua kantaa tosin saatettiin perustella omiin kokemuksiin vedoten, kun taas A.netissä asioiden lähestymistapa oli omakohtaisempi – omat kokemukset ja ennakkoluulot olivat ikään kuin se konstitutiivinen perusta, jolle asian mahdollinen yleisempi pohdiskelu rakentui.

Edellinen kuvaus saattaa synnyttää sen mielikuvan, että keskustelu nimenomaan P.netissä saattaisi lähestyä nk. deliberatiivista vuoropuhelua (Fishkin 1991; ks. myös Heikkilä & Kunelius 1998, 13-17 sekä Wilhelm 1999). Jos deliberatiivisuudelta kuitenkin edellytetään, että vastapuolet kuuntelevat toisiaan, punnitsevat toistensa kantoja torjumatta niitä suoralta kädeltä ja ovat avoimia mahdollisille kompromisseille, siitä jäädään kummallakin foorumilla etäälle. Niiltä tässä tutkitujen keskusteluketjujen keskustelut tupsasivat jäämään vastapuolten välisiksi väännoiksi, jollaisina ne pyörivät paikallaan etenemättä mihinkään kunnes jossain vaiheessa niihin osoitetut puheenvuorot lopahtivat ja keskustelut kuivuivat kokoon.

Todetessaan empiirisen tutkimuksensa pohjalta, ettei keskustelu Usenet-ryhmissä ”vastaa kansalaiskeskustelun teoreetikkojen mittapuuta”, Benson (1996, 375) tiivistää monen tutkijan arvion Internet-keskustelun tasosta. Kritiikin kohteena on ollut erityisesti keskustelun usein hyökkäävä, omasta oikeassaolostaan varma ja vastapuolta solvaten nöyryyttämään pyrkivä sävy. Tällaista leiskuntaa tai läimintää (flaming) löytyi myös tässä tutkituilta verkkofoorumeilta, jos kohta odotuksiin nähden yllättävänkin vähän. Yleisönosastossa sitä ei ollut. Kiintoisaa on, että A.netissä, jossa erimielisyys ilmaistiin usein epäsuorasti, kysymys keskustelutavasta ei noussut juurikaan esiin ja että P.netissäkin, jossa erimielisyys ilmaistiin usein suorasukaisesti, vain 12 % puheenvuoroista sisälsi keskustelutapaa koskevan kannanoton.

Edellä on käynyt ilmi, ettei ”vanhojen viestinten alkeellisia vuorovaikutusmuotoja” edustava yleisönosasto todellakaan ole järin dialoginen areena verrattuna verkkofoorumeihin. Toisaalta on vaikea nähdä, että tässä tarkasteltujen verkkofoorumien dialogisuus olisi pontevoittanut kansalaisia ennennäkemättömissä mittasuhteissa ja että dialogisuus tältä osin täyttäisi niitä odotuksia, joita Internetille kansalaisdemokratian kohentajana on teknisin perustein asetettu. Ainakin tässä vaiheessa vaikuttaa siltä, että nuo verkkofoorumit ovat tarjonneet vain tilan käydä keskustelua, jotka toki ovat teknisesti uudenlaisia mutta joita muutoin muotittavat vanhat rakenteet ja joissa kertautuvat jo monista yhteyksistä tutut asenteet ja asetelmat, vaikkakin ehkä aiempaa räväkämässä muodossa.

Kirjallisuus

- Aarnivala, Pekka (1990)
Sanomalehden yleisönsostoinstituutio julkisuuden muotona. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Baym, Nancy K. (1995)
The Emergence of Community in Computer-Mediated Communication. Teoksessa Jones, Steven G. Jones (ed.): *Cybersociety: Computer-Mediated Communication and Community*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Baym, Nancy K. (1998)
The Emergence of On-line Community. Teoksessa Jones, Steven G. (ed.): *Cybersociety 2.0: Revisiting Computer-Mediated Communication and Community*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Benson, Thomas W. (1996)
Rhetoric, Civility, and Community: Political Debate on Computer Bulletin Boards. *Communication Quarterly* 44:3, 359-378.
- Blumer, Herbert ([1946] 1999)
Joukko, massa ja julkiso. *Tiedotustutkimus* 22:3, 14-26.
- Bryan, Cathy, Roza Tsagarousianou & Damian Tambini (1998)
Electronic Democracy and the Civic Networking Movement in Context. Teoksessa Tsagarousianou, Roza, Damian Tambini & Cathy Bryan (eds.): *Cyberdemocracy: Technology, Cities and Civic Networks*. London: Routledge.
- Castells, Manuel (1996)
The Rise of the Network Society. Oxford, UK: Blackwell.
- Davis, Hal & Galen Rarick (1964)
Functions of Editorials and Letters to the Editor. *Journalism Quarterly* 41:1, 108-109.
- Davis, Richard (1999)
The Web of Politics: The Internet's Impact on the American Political System. New York: Oxford University Press.
- Doheny-Farina, Stephen (1996)
The Wired Neighborhood. New Haven, CT: Yale University Press.
- Donath, Judith S. (1999)
Identity and Deception in the Virtual Community. Teoksessa Smith, Marc A. & Peter Kollock (eds.): *Communities in Cyberspace*. London: Routledge.
- Fernback, Jan (1997)
The Individual within the Collective: Virtual Ideology and the Realization of Collective Principles. Teoksessa Jones, Steven G (ed.): *Virtual Culture: Identity and Communication in Cyberspace*. London: Sage.
- Fishkin, James S. (1991)
Democracy and Deliberation: New Directions for Democratic Reform. New Haven, CT: Yale University Press.
- Grey, David L. & Trevor R. Brown (1970)
Letters to the Editor: Hazy Reflections of Public Opinion. *Journalism Quarterly* 47:3, 450-456, 471.
- Heikkilä, Heikki & Risto Kunelius (1997)
Julkisen journalismin äärellä. *Tiedotustutkimus* 20:4, 4-21.
- Herbst, Susan & James R. Beniger (1994)
The Changing Infrastructure of Public Opinion. Teoksessa Ettema, James & D. Charles Whitney (eds.): *Audience-making: How the Media Create the Audience*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Heritage, John ([1984] 1996)
Harold Garfinkel ja etnometodologia. Helsinki: Gaudeamus.
- Hill, Kevin A. & John E. Hughes (1998)
Cyberpolitics: Citizen Activism in the Age of Internet. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Holmes, David (1997)
Introduction: Virtual Politics – Identity and Community in Cyberspace. Teoksessa Holmes, David (ed.): *Virtual Politics: Identity and Community in Cyberspace*. London: Sage.
- Höfllich, Joachim R. (1995)
Vom dispersen Publikum zu "elektronischen Gemeinschaften". *Rundfunk und Fernsehen* 43:4, 518-537.
- Jones, Steven G. (1998)
Information, Internet and Community: Notes Toward an Understanding of Community in the Information Age. Teoksessa Jones, Steven G. (ed.): *Cybersociety 2.0: Revisiting Computer-Mediated Communication and Community*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Levinson, Stephen C. (1983)
Pragmatics. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- MacKinnon, Richard C. (1995)
Searching for Leviathan in Usenet. Teoksessa Jones, Steven G. (ed.): *Cybersociety: Computer-Mediated Communication and Community*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- McLaughlin, Margaret L., Kerry K. Osborne & Christine B. Smith (1995)
Standards of Conduct in Usenet. Teoksessa Jones, Steven G.(ed.): *Cybersociety: Computer-Mediated Communication and Community*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- McLaughlin, Margaret L., Kerry K. Osborne & Nicole B. Ellison (1997)
Virtual Culture in a Telepresence Environment. Teoksessa Jones, Steven G. (ed.): *Virtual Culture: Identity and Communication in Cyberspace*. London: Sage.
- Miller, James (2000)
An Unlikely Public Sphere: Constraints on Politics on the Internet. Paper presented at the XVIII World Congress of the International Political Science Association. Quebec City, 5 August 2000.

- Mitra, Ananda (1997)
Virtual Commonality: Looking for India on the Internet. Teoksessa Jones, Steven G. (ed.): Virtual Culture: Identity and Communication in Cyberspace. London: Sage.
- Morris, Dick (1999)
Vote.com: How Big-money Lobbyists and the Media Are Losing their Influence, and the Internet Is Giving Power Back to the People. Los Angeles: Renaissance.
- Morrison, Andrew & Alison Love (1996)
A Discourse of Disillusionment: Letters to the Editor in Two Zimbabwean Magazines 10 Years After Independence. *Discourse and Society* 7:1, 39-75.
- Pfaffenberger, Brian (1994)
The USENET Book: Finding, Using, and Surviving Newsgroups on the Internet. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Pietilä, Kauko & Klaus Sondermann (1994)
Sanomalehden yhteiskunta. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko (1999)
Julkiso ja yleisö. *Tiedotustutkimus* 22:3, 4-13.
- Pietilä, Veikko & Seija Ridell (1998)
Julkea ehdotus. *Tiedotustutkimus* 21:1, 95.
- Pomerantz, Anita ([1984] 1992)
Agreeing and Disagreeing with Assessments: Features of Preferred/Dispreferred Turn Shapes. Teoksessa Heritage, John & J. Maxwell Atkinson (eds.): Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Price, Vincent (1992)
Communication Concepts 4: Public Opinion. Newbury Park, CA: Sage.
- Psathas, George (1995)
Conversation Analysis: The Study of Talk-in-Interaction. *Qualitative Research Methods*, vol. 35. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Raevaara, Liisa (1997)
Vierusparit – esimerkinä kysymys ja vastaus. Teoksessa Liisa Tainio (toim.): Keskustelunanalyysin perusteet. Tampere: Vastapaino.
- Renvall, Mika (2000)
Journalismi julkisena keskusteluna: tapaustutkimus Hervanta-kirjoittelusta. Julkaisussa Kunelius, Risto (toim.): Juttuja lähiöstä. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A:93.
- Rheingold, Howard (1995)
Virtual Communities: Finding Connection in a Computerized World. London: Minerva.
- Ridell, Seija (2000)
Kuulainen kuluttaja vain kiihkeä kansalainen? Julkaisussa Kunelius, Risto & Seija Ridell (toim.): Kaksi katsetta journalismiin. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A:94.
- Savolainen, Reijo (1996a)
Suurajot vai surmanajot? *Tiedotustutkimus* 19:4, 48-65.
- Savolainen, Reijo (1996b)
Tietoverkkojen käyttö empiirisen tutkimuksen kohteena. *Informaatiotutkimus* 15:1, 13-26.
- Savolainen, Reijo (1999)
Kokemuksia keskusteluryhmistä. *Informaatiotutkimus* 18:1, 12-22.
- Schwartz, Ed (1996)
NetActivism: How Citizens Use the Internet. Sebastopol: Songline Studios.
- Shields, Rob (1996)
Introduction: Virtual Spaces, Real Histories, Living Bodies. Teoksessa Shields, Rob (ed.): Cultures of Internet: Virtual Spaces, Real Histories, Living Bodies. London: Sage.
- Shirky, Clay (1995)
Voices from the Net. Emeryville, CA: Ziff-Davis Press.
- Simmel, Georg ([1908, 1917] 1999)
Pieni sosiologia. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Singer, Benjamin D. (1973)
Feedback and Society: A Study of the Uses of Mass Channels for Coping. Lexington, MA: D.C. Heath and Company.
- Stromer-Galley, Jennifer (2000)
On-line Interaction and Why Candidates Avoid It. *Journal of Communication* 50:4, 111-132.
- Tainio, Liisa (1997)
Preferenssijäsennys. Teoksessa Tainio, Liisa (toim.): Keskustelunanalyysin perusteet. Tampere: Vastapaino.
- Wilhelm, Anthony G. (1999)
Virtual Sounding Boards: How Deliberative Is Online Political Discussion. Teoksessa Hague, Barry N. & Brian D. Loader (eds.): Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age. New York: Routledge.
- Wilhelm, Anthony G. (2000)
Democracy in the Digital Age: Challenges to Political Life in Cyberspace. New York: Routledge.
- Zickmund, Susan (1997)
Approaching the Radical Other: The Discursive Culture of Cyberhate. Teoksessa Jones, Steven G. (ed.): Virtual Culture: Identity and Communication in Cyberspace. London: Sage.
- Zittel, Thomas (2000)
Electronic Democracy – A Blueprint for 21st Century Democracy? Paper presented at the XVIII World Congress of the International Political Science Association, Quebec City, 5 August 2000.